

QÜESTIONS TEOLÒGIQUES 20

Francesc d'Assís a Catalunya. 800 anys. XXIV Jornades d'Estudis Franciscans

(Facultat de Teologia de Catalunya
20 i 21 de juny de 2014)

Barcelona 2015

© Facultat de Teologia de Catalunya
C/ Diputació, 231 - 08007 Barcelona

ISBN: 978-84-943641-3-6
Dipòsit Legal: B-3536-2015

Maquetació i impressió: I. G. Santa Eulàlia
Carrer de Sant Joan Bosco, 10 - 08187 Santa Eulàlia de Ronçana

Portada: Bonaventura Berlinghieri (1235-1274): Frontal d'altar amb sant Francesc i escenes de la seva vida. Detall (Pregant als ocells). Pescia, Església de Sant Francesc. © 2015. Foto Scala, Florència – cortesia del Ministero Beni e Att. Culturali.

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació i Relacions Institucionals

Índex

1. Presentació 9
Josep Manuel Vallejo
2. Les peregrinacions cristianes durant l'edat mitjana ... 11
Josep Torné
3. A propósito de la entrada de san Francisco en
España en los cronistas españoles 39
Valentín Redondo
4. Lladre o malalt? El pas de sant Francesc per
Catalunya 79
Agustí Boadas
5. Abrazar desnuda la cruz de Cristo:
Una introducción a *El libro de la experiencia*
de Ángela de Foligno 121
Pablo García
6. Entorn del fulletó «Mètode pràctic d'oració mental»,
anònim caputxí del segle XVI 143
Eduard Rey

Presentació

Francesc d'Assís a Catalunya.
800 anys

Fra Josep Manuel Vallejo,
OFM Cap

L'any 2014 se celebren els vuit-cents anys del pas de Sant Francesc per la Península Ibèrica. Moltes tradicions, alguns testimonis en pedra i pocs textos en fan referència.

Aquestes Jornades d'Estudis pretenen atansar-se al fet discernint el que hi ha d'història i de llegenda en aquest esdeveniment.

Ho fem a partir d'una introducció sobre els pelegrinatges a l'Edat Mitjana a càrrec de Josep Torné, d'un estudi històric a càrrec de fra Valentín Redondo i d'un recull de totes les tradicions que ens ofereix fra Agustí Boadas.

Completen el volum un estudi sobre *El Llibre de l'experiència* d'Àngela de Foligno, de Pablo García i la presentació d'un text *Mètode pràctic d'oració mental*, anònim caputxí del segle XVI, a càrrec de fra Eduard Rey.

Les peregrinacions cristianes durant l'edat mitjana

Josep Torné, O. Cist.

Facultat de Teologia de Catalunya

No he de parlar pas de sant Francesc perquè seria temerari fer-ho aquí, on n'hi ha tants que d'ell en sabeu moltíssim. La meva aportació consistirà simplement a parlar dels pelegrinatges durant l'edat mitjana occidental, provar d'explicar què feia que la gent peregrinés i quins trets distintius tenien aquests viatges respecte als d'altres temps o altres religions. De fet, sabem prou que el pelegrinatge no és un fet exclusivament cristià, que en les diverses religions és signe del camí de l'home (*homo viator*) vers Déu. Hi ha peregrinacions a les religions orientals, n'hi ha també a l'Islam (per a l'Islam peregrinar és un dels preceptes forts i principals). La paraula *pelegrí* té les seves arrels en el llatí antic: *pereger*, el qui va per muntanyes i valls viatjant per terra estranya, etimològicament es relaciona amb *peregre* és a dir, *per ager*: pel camp (el mot es troba en Ciceró, Titus Livi, Suetoni, Plaute, Horaci, Plini,...). D'aquí van sorgint els derivats¹ amb que la llengua llatina va anar tra-

1. *Pereger* «qui va per monts et par vaux voyageant en pays étranger» (Félix GAFFIOT, *Dictionnaire illustré Latin Français*, Paris: Librairie Hachette 1934, p. 1144). Cf. NIEMEYER, BLAISE.

duint els diversos termes forts, hebreus i grecs, d'espiritualitat bíblica. I, ni que al principi m'he alegrat de no haver de parlar de sant Francesc, no podré salvar-me de començar parlant de la Sagrada Escriptura davant de molts, que també en sabeu molt més que jo.

Arrels a l'Esriptura

Quan vaig entrar al seminari ja fa anys vaig llegir un llibre del pare Ceslas Spicq, un dominic escriptorista de la Universitat de Fribourg (a Suïssa), on s'estudia la vida cristiana considerada com a peregrinació.² Es tracta d'una bona aproximació a l'espiritualitat bíblica de la peregrinació. Aquest estudi ressegueix els diversos models de pelegrí, i se'n poden adduir molts, però el paradigma, el model bàsic, és Abraham. Al capítol 12 del Gènesi es relata la crida del patriarca, una crida a sortir, a posar-se en camí. Aquesta experiència d'Abraham és l'experiència fonamental de la fe, a la qual ens referim els creients jueus, cristians i musulmans, i el Nou Testament no tan sols la va rebre sinó que la va treballar a fons.

En la vida d'Israel tant l'èxode com l'exili foren moments forts de desplaçament, de «sortir de» tot allò que era conegut i «anar cap a» terra estranya. El mateix Jesucrist també apareix com a pelegrí. No sabem si complia sempre rigorosament el consell del Deuteronomi de fer les tres peregrinacions anuals per Pasqua, Pentecosta i Tabernacles (Dt 16: 16), però

2. Ceslas SPICQ O.P., *Vida cristiana y peregrinación según el Nuevo Testamento* (Biblioteca de Autores Cristianos, 393), Madrid: Editorial Católica, 1977. Cf. Franz SEDLMEIER, *Peregrinación*, i Ludger SCHWIENHORTS - SCHÖNBERGER, *Forastero*, dins Walter KASPER ed., *Diccionario Enciclopédico de Exégesis y Teología Bíblica*, Barcelona: Herder 2011, pp. 1261-1262, 670-671.

certament el veiem peregrinant des de petit amb la seva família, amb el famós fet de la fugida al Temple, i després el trobem de gran amb els deixebles caminant per dur a terme el seu ministeri i també pujant sovint a Jerusalem. L'assumpte no és secundari, perquè el P. Donatien Mollat S.I. en uns seus comentaris per a la primera edició de la Bíblia de Jerusalem proposava estructurar l'evangeli de sant Joan a partir de les diverses anades de Jesús a la Ciutat Santa. Jesús, doncs, va ser un predicador itinerant, de manera que fer camí, per a ell, no era una cosa gens extraordinària sinó molt habitual.

La carta als Hebreus i la carta de sant Pere, i també una mica la de sant Jaume, treuen partit d'aquest sentit religiós intens del pelegrinatge. Recordem el text:

Gràcies a la fe, Abraham, cridat per Déu, va obeir i se n'anà cap al país que havia de rebre en herència. Abraham va sortir sense saber on anava. Gràcies a la fe va residir com a estranger a la terra promesa, vivint en tendes com Isaac i Jacob, hereus com ell d'una mateixa promesa. És que esperava aquella ciutat fonamentada que té Déu mateix com a arquitecte i constructor [...]. Tots aquests moriren en la fe, sense haver obtingut allò que Déu els prometia, sinó veient-ho i saludant-ho de lluny i reconeixent que eren estrangers i forasters a la terra (He 11,8-10,13).

Es fa l'elogi d'Abraham nòmada i dels altres grans creients, que vivien arreu com «en terra estranya» a la recerca d'una pàtria, d'una ciutat. Pere i Jaume van escriure salutacions als fidels, considerant-los «pelegrins i forasters», «habitants en la Dispersió»: «Pere, apòstol de Jesucrist, als escollits, que viuen com a forasters a la diàspora.»; «Us exhorto, com a estrangers i forasters que sou, a apartar-vos dels desigs terrenals.»; «Jaume, servent de Déu i de Jesucrist, el Senyor, saluda les dotze tribus, que viuen arreu del món, a la diàspora.» (1Pe 1,1; 2,11; Jm 1,1).

Aquesta forasteria³ —en grec *xeniteia*, *parepidhmia*, *paroikia*, *diaspora*— aquesta condició de no estar completament lligat a les coses d'aquest món, és latent però real en les primeres comunitats. Una de les formes d'expressar la ruptura amb el món, el trencament amb el que té de negatiu el món, és aquesta forma de considerar-se un mateix com de pas, com a pelegrí, com el qui no està del tot i completament compromès amb la societat pagana, tan contrària a l'Evangelí del Regne.

Deixar béns i pàtria en la Patrística

Notem que a l'època dels inicis del cristianisme el pensador jueu alexandrí Filó d'Alexandria també espiritualitzava els mateixos termes cabdals per a l'espiritualitat del Nou Testament: *xeniteia* (la forasteria), *paroikia* (el nom de les nostres parròquies ve d'aquest mot, però el seu primer significat designa aquell que està vivint en un lloc on no té ciutadania plena), i finalment *diàspora* (*De Cherubim et flammeo gladio*, 121). Ara bé, aquesta al·legorització o espiritualització dels termes, no fou coneguda tan sols per la primitiva comunitat. Més tard, en època martirial, ens trobem per exemple amb el que diu sant Ireneu de Lió i amb els conegudíssims passatges de la *Carta a Diognet*. Penso que tothom els coneix, però pot anar bé reprendre aquella descripció dels cristians on fa notar que:

3. El Nou Testament espiritualitza la condició de resident en país estranger o de foraster de pas, en francès *dépayé* (Cf. Horst BALZ, Gerhard SCHNEIDER, eds., *Diccionario exegético del Nuevo Testamento*, 2 vols., Salamanca: Sígueme 1998, II, 457-460, 782-783, 794-795, I, 940-943).

Vesteixen igual que d'altra gent, resideixen en les pròpies pàtries però com a forasters; compleixen tots els deures ciutadans i suporten totes les càrregues com els estrangers, qualsevol terra estranya resulta per a ells pàtria i tota pàtria, terra estranya [...]. L'ànima habita en el cos, però no és del cos: també els cristians habiten en el món, però no són del món (V, 5; VI, 3: Clàssics del Cristianisme 41, 252-254).

També es troben altres mostres dels pes de la forasteria o estrangeria cristiana en temps dels màrtirs (cf. S. Ireneu de Lió, *Adversus Haereses* IV 5, 3-4; IV 25, 1).

Quant al sentit espiritual del sortir del propi món tota la patristica, en especial els pares grecs, hi retorna a propòsit del baptisme,⁴ però sobretot n'hi ha un ressò, viscut amb una implicació existencial plena, en el monacat primitiu. Trobem des del principi (s. III) els monjos practicant la *xeniteia*. Així va passar després de la vocació de sant Antoni,⁵ que descriu sant Atanasi tan bé, que havia d'esdevenir paradigma per als escrits hagiogràfics posteriors, i també de tota vocació religiosa. El jove sant Antoni primer va escoltar la paraula de Déu a l'església del seu poble —aquell dia es llegia la perícopa del jove ric— i segons aquella fórmula tan bonica «com si haguessin estat dites per a ell aquestes paraules» de seguida va sortir i va donar als pobres tot el que tenia. Fixem-nos que és interessant. Sant Atanasi, a partir de la crida acollida, va estructurar la vida de sant Antoni abat, el primer dels monjos o

4. Cf. H. J. VOGT, *Peregrinaciones*, dins *Diccionario Patristico y de la Antigüedad Cristiana*, Angelo Di BERARDINO, (dir.), Institutum Patristicum Augustinianum, Salamanca: Sígueme 1992, vol. II, pp. 1753-1755.
5. Sant ATANASI, *Vita Antonii*, 2 (*Vita di Antonio*, testo critico e ed. G. J. M. BARTELINK, [Roma:] Fondazione Lorenzo Valla – Arnoldo Mondadori Editore, 1974; *Vida de sant Antoni*, trad. D. CODINA – M. ESTRADÉ, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1989, p. 47).

almenys el seu model, com un progressiu allunyament. Primer se'n va als afores del seu poble, després s'estableix més lluny però encara a la vall del Nil, i finalment s'instal·la a mig camí entre el Nil i el Mar Roig, al gran desert.

Aquesta opció per l'allunyament és un element important per expressar el seguiment de Crist. Convé deixar enrere el propi món amb els seus lligams, tal com explica Joan Cassià a les *Col·lacions* que van portar l'espiritualitat monàstica egípcia a l'occident llatí. L'abat Pafnuci al començament de la tercera col·lació «De les tres renúncies» presenta la vocació monàstica com un deixar enrere pares, pàtria, béns, terra coneguda.⁶ Reflecteix molt bé aquesta percepció el gran sant Jeroni, que va sentir-se pelegrí tota la seva vida. Havia nascut al territori de l'Hongria actual i essent jove havia menat vida monàstica al desert de Síria, ni que sempre havia considerat Roma com la seva pàtria espiritual. Sojornant-hi en temps de sant Damàs qui sap si per discòrdies, per la dificultat del seu caràcter cantellut o per la tempesta de murmuracions que aixecava la seva relació amb la matrona Paula i les seves filles..., va acabar marxant cap a Betlem i instal·lant-s'hi lluny dels grans centres de decisió. D'ell és la significativa sentència «el monjo no pot ser perfecte a la seva terra.»⁷

6. JOAN CASSIÀ, *Conlationes*, III, 3-6. (PL 49, 477-1328; *Conférences*, traduït per dom Eugène PICHERY, «Sources Chrétiennes», 3 vol., Paris: Éditions du Cerf, 1955-1971). Val la pena conèixer pels seus relats les impressions dels viatgers, que visitaven els ancians dels deserts egipcis: Cassià, Jeroni, Timoteu d'Alexandria, Pal·ladi, Joan Moskhos,...
7. *Monacum perfectum in patria sua esse non posse* (*Epistulae* 14, 7: BAC 530, 119).

Les peregrinacions medievals

Després d'aquest petit exordi sobre les arrels bíbliques i patrístiques de la peregrinació medieval, ajudarà a entrar en matèria un paràgraf de la conegudíssima «Nova Història de l'Església», que ara ja no és tan nova, editada poc després del Concili. En el volum sobre l'edat mitjana que en la major part està fet per un benedictí anglès, el pare David Knowles, es llegeix aquest passatge sobre la peregrinació:

Els pelegrinatges a l'edat mitjana, difereixen d'aquells que els van precedir i dels que els van seguir pel fet que estaven universalment estesos i pel fet que els papes, els bisbes, i la disciplina espiritual individual, en feien un mitjà meritori i «satisfactori», en el sentit estricte de la satisfacció, capaç d'obtenir la remissió dels pecats, i en fi, pel fet que gaudien d'un fervor particular en tots els estaments de la societat.

Mai a la cristiandat no s'ha donat un fenomen tan massiu de peregrinació, tan estès, tan ampli i tan interclassista o intertestamental, com durant l'edat mitjana.

A part del gust natural dels viatges i del desig no menys natural de visitar la llar o la tomba d'un guia o d'un sant, a partir del segle XI hi hagué tres mòbils religiosos a l'origen de les peregrinacions: el sentiment que hi ha alguns indrets que faciliten la comunió amb el Crist, amb la seva Mare o amb els sants, l'esperança de veure's goig d'algun poder especial de guarició física, i l'esperança de guanyar una indulgència o la remissió d'una penitència particularment severa.⁸

8. M. D. KNOWLES – D. OBOLENSKY, *Le Moyen Age* (J. ROGIER, R. AUBERT, M. D. KNOWLES, *Nouvelle Histoire de l'Église*, 2), Paris: Editions du Seuil 1968, p. 322. Cf. Pierre-André SIGAL, *Les marcheurs de Dieu. Pélerinages et pèlerins au moyen age*, Paris: Armand Colin 1974; *Id.*, *Pélerinages. II. Pélerinages chrétiens. C. Moyen Âge occidental*, en *Dictionnaire de Spiritualité*, vol. 12/1, Paris: Beauchesne 1984, cols. 918-929; J. CHELINI –

Sempre hi ha hagut gent amb gust per rodar món, que és inquieta de mena, però cal comptar amb un sentiment, que tenien molt al fons del cor els catòlics llatins medievals, convençuts que hi ha llocs sagrats, on es rep la gràcia més abundantament, on hi ha la possibilitat d'entrar en comunió amb aquella persona santa, que amb la seva lluminosa presència fa sagrat el lloc.

Els llocs sagrats

A quins llocs anaven els pelegrins durant l'edat mitjana? Tots els autors coincidien i coincideixen que n'hi havia tres de principalíssims:

El primer lloc sant és Palestina amb Jerusalem i la Galilea, la Terra Santa per excel·lència. Ja era famós des d'abans del segle IV, coneixem els viatges per raons religioses de Melitó de Sardes i d'Alexandre de Capadòcia, que arribaria a ser bisbe de la Ciutat Santa.⁹ Penso que sense alguns precedents no

---

H. BRANTHOMME, *Le chemins de Dieu. Histoire des pèlerinages chrétiens des origines à nos jours*, Paris: Hachette 1982; Raymond OURSEL, *Les pèlerins au Moyen Age*, Paris: Fayard 1963; E. LANNE – J. L. VOILLOT – A. G. MATANIC, *Peregrinatio*, dins *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, dir. G. PELLICCIA – G. ROCCA, vol. VI, Roma: Edizione Paoline 1980, pp. 1424-1436. Pierre MARAVAL, *Pèlerinages. II. Pèlerinages chrétiens. A. En Orient des origines au VII siècle*, dins *Dictionnaire de Spiritualité*, vol. 12/1, Paris: Beauchesne 1984, cols. 901-909; Michel SOT, *Peregrinación*, en Jacques LE GOFF, Jean-Claude SCHMITT, *Diccionario razonado del Occidente medieval*, Madrid: Akal 2003, pp. 646-654; Edmond René LABANDE, *Les pèlerinages de l'Antiquité biblique et classique à l'Occident médiéval: Cahiers de Civilisation Médiévale* 1 (1958) 341; Id., *Pauper et peregrinus. Problèmes, comportements et mentalité du pèlerin chrétien*, Turnhout: Brepols 2004.

9. EUSEBI DE CESAREA, *Història Eclesiàstica*, IV, 26, 14 i VI, 11, 2 (BAC 612, 257 i 368).

s'explicaria l'enorme interès de santa Helena i del seu fill Constantí pels llocs sants. Hi havia d'haver hagut abans de la pau de l'Església amb l'Imperi un interès viu per visitar els llocs sants. Ni que no trobem en les primitives comunitats cristianes indicis d'un especial interès pels objectes concrets o pels llocs dels Evangelis, sembla clar que passades unes quantes generacions, la mateixa curiositat que va fer sorgir els apòcrifs de la infància de Jesús i Maria, devia dur a un creixent desig d'identificar els llocs concrets de la vida temporal del Crist: On devia passar això? On allò?... Els visitants de l'actual Egipte expliquen sempre que els cristians coptes fan passar la Sagrada Família de Natzaret per tot el país: la Mare de Déu, la somereta, sant Josep i el Nen haurien estat a tot arreu d'Egipte, una mica tal com heu fet els franciscans amb el pas de Francesc per les Espanyes, que hauria estat per tot arreu i hauria fundat gairebé tots els convents. Aquest desig de conèixer el lloc, d'identificar, de localitzar la presència, els objectes, és una cosa poc imaginable en les primeres generacions, que altres preocupacions tenien. Amb la pau constantiniana aquest desig, no essencial però explicable, va anar creixent. En l'elogi fúnebre de l'emperador Teodosi¹⁰ fet per sant Ambrós de Milà, trobem que aquest atribueix a santa Helena, la pietosa emperadriu mare, la recerca i troballa de la vera Creu a Jerusalem. Era una dona de baixa extracció social estimadíssima pel seu fill, l'emperador Constantí el Gran, que va promoure grans construccions a la Ciutat Santa i a algun altre dels llocs sants. De manera que des del segle IV el primer objectiu de les peregrinacions cristianes és Terra Santa, Jerusalem, Galilea, els llocs sants per excel·lència.

10. *De obitu Theodosii*, 41-48. Cf. també EUSEBI DE CESAREA, *Vita Constantini*, III, 42.

No cal resseguir totes les peregrinacions a Palestina, però no és possible oblidar un testimoniatge preciós, que és l'itinerari d'Egèria.¹¹ Dels diversos memorials de viatge que es conserven, és el més detallat i el més complet. Sabeu que probablement era una dona consagrada a Déu, de finals del segle IV, que devia ser parenta de o amb alguna relació amb la família imperial, amb l'hispana Teodosi, i que va poder fer una bona estada als sants llocs, amb descripcions interessants i detalladíssimes de la litúrgia antiga de Jerusalem, i que fins i tot s'atansà a conèixer els monjos d'Egipte, Síria i Mesopotàmia. Naturalment el flux de pelegrins va seguir. El mateix món monàstic antic va donant notícies dels viatgers que s'atansen als deserts d'Egipte per conèixer els grans líders espirituals, els ancians carismàtics, i que alhora molt sovint s'aturen a Jerusalem, a Terra Santa. Per a un cristià encara avui és colpidor anar a Terra Santa i conèixer els llocs que escoltem esmentar tantes vegades i que són l'escenari de la vida mortal del Fill de Déu. Penso que no s'entendria un fet tant rellevant com les croades sense aquest context de peregrinació i aquest interès viu i molt permanent pels sants llocs.

El segon lloc de peregrinació és Roma. Hi ha el famós epitafi del bisbe Frigi Aberci de Hieràpolis,¹² que parla críticament de la seva visita a Roma. No sabem fins a quin punt es tractava d'una peregrinació o hi anava per altres motius. El cert és que les excavacions als *martiria*, sobretot als dels apòs-

11. EGÈRIA, *Pelegrinatge*, ed. Sebastià JANERAS (Fundació Bernat Metge 237-238), Barcelona 1986. També als Clàssics del Cristianisme 35 i a la Biblioteca de Autores Cristianos 416.

12. F. VAN DER MEER – Christine MOHRMANN, *Atlas de l'Antiquité Chrétienne*, Paris-Bruxelles: Éditions Sequoia, s. d., p. 42, fig. 54.

tols sant Pere¹³ i sant Pau, tenen grafitis que mostren el desig intens dels fidels, des de molt antic, d'atansar-se a les despulles, a les restes mortals dels grans apòstols. Roma, en aquest sentit, sempre ha estat un eix de peregrinació especialment per a l'occident però també per als cristians d'arreu. No cal dir que a l'edat mitjana la Ciutat Eterna era un centre de peregrinació que, a mesura que el pontificat romà afermava la seva preponderància sobre tota l'Església llatina, va anar-se imposant moltíssim a la consideració dels fidels, perquè, òbviament, honorar sant Pau i sobretot sant Pere en certa manera representava el reconeixement de l'autoritat dels seus successors a la Seu Apostòlica.

El tercer lloc, i encara avui és un lloc mític de peregrinacions, és per a Sant Jaume de Galícia.¹⁴ Es tracta d'un lloc sant més tardà. Abans del segle IX, pràcticament no hi ha notícies de peregrinacions. Ara bé, a partir del segle IX ja Compostel·la esdevé una meta pietosa important: perquè està a prop del Finisterre? perquè Jaume va ser el primer apòstol que va morir màrtir?

Vaig tenir la sort de conèixer el canonge arxiver de la Catedral de Sant Jaume de Compostel·la i em va deixar fullejar el Còdex *Calixtí*, que és com el nostre *Llibre Vermell* de

13. Margherita GUARDUCCI, *Le reliquie di Pietro sotto la Confessione della Basilica Vaticana*, Città del Vaticano 1965; *Le reliquie di Pietro sotto la Confessione della Basilica Vaticana: una messa a punto*, Roma 1967; *Le reliquie di Pietro in Vaticano*, Roma 1995.
14. Luis VÁZQUEZ DE PARGA – José María LACARRA – Juan URÍA RIU, *Las peregrinaciones a Santiago de Compostela*, 3 vols., Madrid: CSIC 1948-1949; Raymond OURSEL, *Caminantes y caminos. Las rutas hacia Santiago de Compostela*, Madrid: Encuentro 1987; Horacio SANTIAGO-OTERO (COORD.), *El Camino de Santiago. La hospitalidad monástica y las peregrinaciones*, Salamanca: Junta de Castilla y León 1992.

Montserrat, un llibre de peregrinació amb les celebracions, amb els textos, cants, balls... Sembla que darrere del venerable còdex hi havia el secretari del papa Calixte II, Aymeric Picaud, que era occità. El volum recull textos importants que canten la glòria de l'Apòstol, però penso que més decisiva per a la seva popularitat va ser la constitució d'unes vies, d'unes rutes, que marcaven els itineraris per peregrinar a Galícia des d'arreu d'Europa. És a dir, allò que fa de Compostel·la un lloc tan rellevant per als europeus és la formació del seu Camí. Naturalment que des de l'interior d'Hispania s'hi podia arribar seguint altres itineraris. Sabem que des de Catalunya hi anaven viatgers almenys a partir de l'any 1003 (el primer pelegrí català documentat).

A part d'aquests tres llocs principals durant l'edat mitjana s'han d'afegir molts altres santuaris. Per exemple, el santuari de sant Miquel al Monte Gargano d'Itàlia, venerat per una aparició que hi va fer l'arcàngel Miquel. Hi ha també el Mont Saint Michel a la Normandia, amb la seva ubicació tan curiosa enmig del mar. A partir del segle XII, i no pas abans, comença el prestigi dels santuaris marians: Rocamadour, a França (i el nostre Montserrat!); també llocs com la tomba de sant Tomás Beckett, a la catedral de Canterbury, després que el seu assassinat commocionés la cristiandat sencera. (A Terrassa es troba bona una pintura mural de l'assassinat de sant Tomás Becket, en una de les esglésies antigues.) També un altre lloc de peregrinació era Colònia d'Alemanya, on es pensava venerar el sepulcre dels Mags, i així molts altres llocs, uns més internacionals, altres més locals...

Els motius dels pelegrins

Com a contrapunt d'aquesta fal·lera per peregrinar, per visitar els llocs sagrats, tota l'edat mitjana havia de tenir present una autoritat en contra: la Regla de sant Benet, que s'oposa al desig de peregrinar i d'anar veient món, mentre que fa una opció fermíssima per l'estabilitat. Llavors els monjos intel·lectuals van lloar l'espiritualitat del pelegrinatge interior: «Tot allò que fan els altres rodant món tu ho pots fer, lluny de tota dissipació, des de casa teva i sense sortir de la clausura».¹⁵ Espiritualitat molt ben explicada pel P. Jean Leclercq en un article seu sobre la peregrinació interior.¹⁶

Malgrat tot, sempre hi ha hagut monjos pelegrins. Són ben certs els pelegrinatges o la itinerància dels monjos celtas. (Encara vaig poder conèixer un trapenc irlandès, el pare Patricio Guerin de Viaceli, que mai no sabies per quina porta entraria al monestir ni per quina en sortiria, era difícilíssim de localitzar fent honor a la tradició itinerant del monacat cèltic.) Els monjos celtas i anglosaxons es van moure bastant tot evangelitzant l'Europa continental bàrbara. Antigament havia xocat la mobilitat del monaquisme siríac (l'egipci era molt més estable), que contrastava alhora amb la immobilitat absoluta dels Estilites, que pregaven dalt d'una columna o d'un capitell.

15. Hi ha un ressò d'aquesta espiritualitat de la peregrinació interior en un dels nostres grans rodamóns: *Honrat Senyor, servit per tots los pobles, nós veem quels pelegrins els romeus vos van cercant luny, e vos sóts prop; car cascun home vos pot trobar, sis vol, en son alberg e en sa casa, tan sóts prop. E doncs, Sènuyer èper què són molts hòmens tan necis, que us van cercant luny, e porten lo demoni a lur coll, adoncs com van carregats de pecats?* (RAMON LLULL, *Libre de contemplació en Déu*, cap. 113, 7, *Obres essencials*: vol. II, Barcelona: Editorial Selecta 1960, p. 342).
16. Jean LECLERCQ, *Espiritualidad occidental. Fuentes*, Salamanca: Sígueme 1967.

Un cop hem parlat dels llocs sants i del pelegrinatge espiritual, és important parlar dels motius. Què movia a la gent a peregrinar? Hem parlat abans de l'espiritualitat bíblica amb aquest ideal de no arrelar excessivament, que vol fer considerar la temporada a la terra com un estar de pas. El pelegrí és una imatge intensa d'això, d'aquesta dimensió cristiana d'estar en el món com si no, com el qui va de pas a algun lloc, que participa de la vida corrent de la gent, però mai arrelat del tot aquí. Per sortir de la pròpia terra hi ha motius ben poc ideals com la inestabilitat, la fugida, el turisme. Els motius ideals a l'edat mitjana, quins podien ser? Dos autors, dos grans entesos en peregrinacions medievals, en parlen a l'extens article del *Dictionnaire de Spiritualité*: Un parla de les motivacions dels pelegrins a l'Orient cristià fins al segle VII i l'altre parla dels motius dels pelegrins medievals occidentals. Llegirem les dues llistes i les comentarem.

Pierre Maraval¹⁷ diu que a l'Orient els pelegrins primer volien veure els llocs sagrats. Després volien pregar allí, en aquell lloc significatiu. Hi havia també l'element del complir un vot, que és de totes les èpoques, les promeses a Déu o als sants. Hi havia —i això és molt neotestamentari— la valoració del residir lluny de casa, per molt de temps, per un temps llarg o per sempre. Hi havia la motivació dels miracles i les guaricions —anar a buscar una guarició, una intervenció del cel—; això també és de totes les èpoques. I també hi pesava la veneració de les relíquies.

Per als pelegrins de l'occident medieval, Pierre-André Sigal¹⁸ indica per la seva part cinc motivacions. La primera és

17. Pierre MARAVAL, *Dictionnaire de Spiritualité*, XII/1, cols. 901-909.

18. Pierre-André SIGAL, *Dictionnaire de Spiritualité*, XII/1, cols. 918-929.